

Zdeněk Navrátil

O H E Ň

Jeho úloha ve skautské výchově

Dva významné objevy měly mimořádný vliv na lidskou kulturu a civilizaci, oheň a také – ale to bylo až mnohem později – kolo. Oba posunuly vše vpřed o milové kroky a dnes si bezesporu ani nedokážeme představit, že to snad mohlo být někdy jinak, totiž bez nich. Dnes víme, že kolo nepoznal celý svět, oheň však se stal průvodcem člověka na celé planetě od nejstarších dob, od tak dávných časů, že jen stěží zjistíme, kdo byl jeho objevitelem a prvním uživatelem. Ve starověku dokonce se popisoval jeho původ jako božský dar, který se stal dokonce předmětem velkého sporu na samém Olympu, jak vyprávějí řecké báje. Oheň však není jenom pomocníkem, součástí lidské „technologie“ ve všech jejích funkcích, provází nás i v okamžicích jiných, zcela opačných.

Světlo v temnotách

Jak se člověk seznámil s ohněm se můžeme dnes jenom domýšlet. Snad to bylo při bouři, kdy blesk zapálil suchý porost a ohrozil tak nejen člověka. Ve vulkanicky aktivních oblastech mohla mít stejný účinek láva, vyvěrající z hlubin země. Když se pak člověk ohně zmocnil a ovládl ho, byl to veliký počín, který posouval dál a dál nejen jeho samotného, ale způsobil obrovský a postupně ještě stále narůstající rozvoj civilizace, především ovšem její technický vývoj. Měl při tom také vliv – a nemalý – na další intelektuální vývoj lidstva a jeho duševního potenciálu.

V řecké mytologii byl označen za šlechetného „dárce“ ohně lidem sám Prométheus, potomek titánů. Ten vynesl oheň z hlubin země a daroval ho lidem, kterým byl pro neúctu k bohům odňat. Za to, že oheň ukradl na Olympu, byl bohy souzen a Diem odsouzen ke krutému trestu přikování ke skále. Tam ho denně napadal orel, který mu vždy rozsápal jeho játra, aby mu opět dorostla a vše se znovu další den opakovalo.

Nedá mi to, abych na tomto místě nevzpomenul také „čapkovsky člověčího“ eseje „PROMÉTHEŮV TREST“ z půvabné sbírky „Kniha apokryfů“, v níž se uvádí, co všechno oheň pro lidstvo znamenal. Proto musel být olympským božstvem jeho dárce tak exemplárně potrestán. Jeden z těch přísných členů tribunálu – Apométheus – takto žaluje: „Prométheus, pánové, se dopustil trestuhodné lehkomyšlnosti tím, že uvedl na svět věc tak škodlivou. Já bych jeho vinu formuloval jako zločin těžkého ublížení na těle a ohrožování veřejné bezpečnosti ...“. V závěru povídky si však jiný ze soudců, Hypométheus, v klidu domova přiznává – „taková pečená kýta chutná líp, než syrová; tak vida, k něčemu je ten oheň přece jen dobrý.“ – Takovým dodatečným a protichůdným soudům často podléháme, jak to Karel Čapek tak dobře vidí. Ale tyto úvahy by nás zaváděly nepochybně někam jinam, než je teď naším cílem.

Ale nebyla to jen ochrana před chladem a příprava potravy, které nepochybně v první fázi byly pro lidstvo přínosem, který ho pak posouval vpřed. Brzy došlo i na rozvoj „technologií“, dají-li se tak nazvat prvotní pokusy o lidskou činnost takového charakteru. Opálené dřevěné hroty jako zbraně získaly na pevnosti a trvanlivosti, brzy došlo i na keramiku – nádoby, také vypalované cihly nastoupily tam, kde nebyl v dostatečné míře dostupný vhodný a mnohem trvanlivější kámen. A jistě časem se nepochybně objevily také nejrůznější ozdoby, jako předzvěst budoucího rozvoje umění, které pak samo dál naše předky povznášelo a (tehdy ještě také) kultivovalo. Ke slovu se dostala i počínající metalurgie, jíž zpracovávané druhy materiálů dokonce daly jméno celým vývojovým éram – doba bronzová, železná ... To byl tehdy hodně velký pokrok, který se pak už nikdy nezastavil a jehož jsme dosud stále svědky. Jen ty zdroje energie se postupně mění, dosud ještě se stále vyvíjejí a jsou největším dilematem i hnací silou současnosti.

Oheň ovšem představoval a přinášel též něco, s čím lidstvo přišlo do styku poprvé a co se vymykalo ze všeho toho, s čím bylo až dosud konfrontováno. Zasáhl totiž také do jeho psychiky a duševního vývoje. Jednotlivé skupiny našich dávných předků, tvořené rodovými klany, byly obklopeny neznámou, nepochopitelnou a nepochybně jejich očím také nepřátelskou divočinou. Ohniště bylo centrem komunity už proto, že bylo potřebí o oheň neustále pečovat, udržovat ho třeba jen ve formě žhavých uhlíků, z nichž bylo snazší plamen obnovit, protože křesání bylo pracné a také velmi zdlouhavé. Ohni se vyhýbali všichni ti početní nepřátelé lidí, divoká zvířata a predátoři, kteří mohli celou skupinu vážně ohrožovat. Mnohem větší jistotu potom přinášel plamen s nastávajícím večerem, když se do ležení vkrádala tma a nedaleký vše obklopující les znamenal tajemství a neznámá nebezpečí, o nichž svědčily už stále halasnější, podivné a zlověstné zvuky. Oheň zaháněl vše obklopující tmu, v níž číhalo tolik nepoznatelné hrůzy. Stal se pro celý klan pojistkou, ale také pro všechny stmelujícím elementem. Není nesnadné pochopit, že mu byla posléze

prokazována zbožňující úcta a stal se tak pro tehdy už vznikající lidskou pospolitost posvátným průvodcem.

Rituály ohně

Postavení, které oheň získal ve tvořící a stmelující se komunitě, mu brzy přinesl jisté výsady. Stal se symbolem vyšších hodnot, které ho od jinak běžných artefaktů, s nimiž se lidé dostávali do styku, výrazně odlišovaly. Byla mu poskytována úcta, od níž byl potom jen nepatrný krůček k jeho zbožštění. Stával tak se pro většinu rozvíjejících se kultur posvátným, symbolizoval nejen božstvo, ale také energii, nezbytným doprovodem chrámových rituálů. Víme, že ve starém Římě byl oheň stále udržován panenskými kněžkami *vestálkami* v chrámu na *Fóru*, zasvěceném *Vestě*, která byla bohyní rodinného krbu. Její socha ovšem ve chrámu nebyla, symbolizoval jí právě onen věčný plamen. Ten se obnovoval každoročně k 1. březnu, kdy začínal římský kalendář.

Obdobně bychom mohli sledovat nezastupitelnou funkci ohně též v jiných kulturách, např. *perské*, kde každý dům býval vybaven ohništěm, na němž se přinášela oběť bohu *Ašárovi*. Také sluneční bůh *Mithra* býval tehdy spojován s ohněm. Ale i mnohem dále na východ, v *Indii*, se pro *buddhismus* stal také nezbytným doprovodem náboženských rituálů, jak se o nich zmiňují už staroindické *Védy*.

Nám ovšem je jistě mnohem bližší kultura starých Slovanů, jejíž obřady byly rovněž spojovány s posvátnými ohni. Bylo v tom možná jisté „dědictví“ po předchozích obyvatelích těchto krajín ve střední Evropě, jimiž byly keltsko-germánské kmeny, na jejichž rituály pak nově příchozí navazovali. Asi nás udiví, že dodnes pořádané večerní ohně a s nimi spojené oslavy letního slunovratu v podobě „pálení čarodějnic“ během svatojánské noci, pocházejí ještě z těch dob. S tím souvisely také různé zvyky, z nichž např. přeskokování ohně, dnes jen dokazující „odvahu“ a nebojácnost mládenců, mělo v původních rituálech smysl očišťování.

Oheň provázel vše nejen po celou dobu života, stal se v četných náboženských kultech také součástí pohřebních obřadů. V Indii, stejně jako u starých Slovanů. Byl v tom velký symbol a současně pro všechny pozůstalé i veliký emotivní prožitek, když jim tak blízký člověk odešel nejen z jejich života, ale i vše, co ho připomínalo, jim mizelo před očima během rituálu. U kočovných národů, u těch, které ještě „nezakotvily“ na stálém místě jako zemědělci, pak bylo pro ně vlastně svým způsobem též nutností, aby takto vyřešily rozloučení se svým zesnulým.

S nástupem křesťanství v našich zemích tento způsob pohřbívání zanikl, protože nové učení navazovalo na zvyky a obřady judaismu, který měl jiné rituály. Také *Kristus* – jak víme – byl pohřben ve skalním Hrobě, kde

očekával Svoje vzkříšení a podobně i Jeho věrní pak byli po staletí pohřbíváni do země ve stejné naději. Pohřby žehem se později staly módními až v devatenáctém století s příchodem volnomyšlenkářského ateismu a jeho úporného i urputně vzdorného zpochybňování celého křesťanského duchovního potenciálu. Stávají se mnohem čtenějšími také v současnosti. Obávám se však – a rád bych se mýlil –, že tu hraje velkou roli též (nepřiznávaná) sobecká pohodlnost, když pozůstalé rodině je „obtížná“ péče o místo posledního odpočinku jejich blízkého na „svatém poli“. V tom pocitu mě utvrzuje také mně zcela nepochopitelná „likvidace“ zbytků popele zesnulých na tzv. *rozptylových loučkách*. Představa, že by se takové plochy mohly snad někdy v budoucnu stát např. výběhem pro psy, je pro mne děsivá.

Ale odvráťme se od těchto poněkud chmurných záležitostí a věnujme se jiné, velmi důležité funkci planoucího ohně. Jeho sdružovací schopnost se stala podstatnou náležitostí rokování stařešinů kmenů a komunit. Tak vznikly poradní ohně, známé všem čtenářům romantické, dobrodružné literatury, především z prostředí severoamerických indiánů. Při nich se rozhodovalo o válkách a míru mezi kmeny, o dalším osudu jednotlivců a celého společenství. Atmosféra jím vybuzená nedovolovala znevažování porad, ani jejich účastníků a navozených problémů, jež bylo třeba vyřešit. Magická síla plamenů překlenula a stmelila mnohé.

Náš věčný průvodce

Skauting vychovává k občanským a duchovním hodnotám v duchu svých základních mravních principů, kodifikovaným v jednotlivých bodech jeho Zákona a také dalších ustanoveních. V tomto smyslu se posléze stává životním stylem nejen mladých lidí, svých „aktivních“ členů, ale všech, kdo jeho působením prošli, k jeho morálním zásadám se přihlásili a jejich respektování stvrdili pro celý další život svým slibem. Pro takovou životní dráhu je hnutí připravuje využitím zajímavého programu, v jehož náplni nechybí ani poutavé hry. Jak však víme, není tato hravá náplň, třebaže oblíbená a radostně přijímaná, smyslem a konečným cílem naší činnosti. Je pouze cennou pomůckou, která by měla být smysluplně a s rozvahou využívána tak, abychom dosáhli skutečného poslání našeho hnutí. V tom spočívá velké umění, ale také podstata působení skautských vůdců.

Kromě mnoha dovedností, manuálních zručností a samostatnosti (a samozřejmě onoho zmíněného duchovního obsahu) přináší skauting také výchovu k osobní skromnosti, nenáročnosti, s nimiž se skauti budou snáze orientovat v životě, kdy ne vše vychází podle vysněných přání. Je to obrana proti konsumismu a z něho vycházející požívačnosti. Na nich ztroskotalo hodně životních ambicí jednotlivců a byly podnětem četných rodinných tragedií. K pozitivním vlastnostem, zejména k jisté uměřené nenáročnosti,

přivádí skauting svým pobytem v přírodě, která by měla být základním prostředím naší činnosti. Také tam nás provází vždy oheň jako vlastně jediná zde dostupná a tolik potřebná energie, zdroj tepla, světla a – jak ještě poznáme – vůdcův spolupracovník.

Správná manipulace s ohněm byla už od samého počátku náplní „*stupňů skautské zdatnosti*“. Naučila skauty zacházet s různými nástroji – sekerou, pilou –, což pro městské, a dnes (při lepším se komfortu bydlení) i venkovské děti, bylo něčím zcela novým a pro jejich dospělost velmi přínosným. Na bezpečnost a požární riziko se vždy kladl veliký důraz. Ohniště jsme vždycky opouštěli v takovém stavu, že následující návštěvník ani nepoznal, že tam kdysi oheň planul. Předpokládalo to sejmutí drnu a následné jeho zpětné uložení před opuštěním tábořiště. Skaut si musel též vědět rady s přípravou palivového dříví, rozpoznat, které dřevo je vhodné, dobře hořící a nečoudící, musel vědět, jak nejlépe zapálit hranici pomocí březové kůry. V tom jsme se dobře orientovali. (Jako odstrašující příklad mohu zde uvést, že na jedné zimní roverské výpravě si její účastníci uřízli modřín, který – jak známo – se na zimu zbavuje jehličí, a to v domnění, že tu jde o suchý stromek – „soušku“.) Zapálení ohně jedinou zápalkou bylo též známkou našich dovedností.

(Bratry, jimž to působilo potíže, jsme utěšovali tím, že přece o nic nejde, stejně se jim to podařilo jedinou, totiž až tou poslední zápalkou, která byla přece jen jedna, jak žádala „pravidla“. Ty předchozí, marně použité, byly jenom neúspěšný pokus, a proto se nezapočítávají. Naši vůdcové ovšem takový názor nesdíleli.)

Založení ohně bývalo – a jak se domnívám, stále je – společnou záležitostí. Celá družina sbírá palivo, někdo mezitím udržuje oheň a současně též připravuje společný oběd. Všechny tyto zdánlivé maličkosti mají ve svém konečném efektu veliký význam, neboť vedou k dobrému vzájemnému vztahu a spolubudují také dobré občanské hodnoty. Lidská společnost je přece vystavěna na konstruktivní a ochotné vzájemnosti. Taková spolupráce připomene mladým lidem, že jejich domácí „zajištění“ je velkou starostí rodičů, kterou dosud přijímali jako samozřejmost, aniž by se nad tím hlouběji zamýšleli. Pravda, to vaření v přírodě je mnohem jednodušší, ale vyžaduje stejné, ne-li větší zaujetí a ochotu, jako vše, co slouží v jednoduchých podmínkách celému společenství. A také víme, že vlastnoručně připravený pokrm všem také mnohem více chutná. Úplným vrcholem tábornické kuchyně pak zůstává málo běžná příprava pečeně v tzv. *Setonově hrnci*. Málo obvyklá je patrně především pochopitelnou obavou z možného nezdaru a znehodnocení vložených surovin.

Táborníci se též seznamují s různými úpravami ohně, protože pro různé příležitosti zakládáme také ohniště různá. Od malých ohniček pro večerní posezení až po velké slavnostní ohně s jejich „pyramidami“, „pagodami“ a další. To jsou ovšem technické záležitosti, které se odvíjejí

především od místních podmínek, regionálních zvyklostí, ale také – a to na prvním místě – od osobnosti samotného vůdce oddílu a jeho přístupu k výchovné práci a její metodice a pojetí.

Skautská výchova

Bylo by beze vší pochybnosti nošením dříví do lesa zde znovu opakovat, že výchova ve skautském oddíle je záležitostí jeho vůdce. Že při tom nejlepším výchovným prostředkem je osobní příklad vůdcův. Že jeho chování a všechno jeho počínání by nemělo být v rozporu se skautským zákonem a mravními principy hnutí nejen v době, kterou tráví se svými svěřenci, ale také v zaměstnání, při studiu, či všude jinde. Že by měl jeho rodinný život – a to ať už vlastní rodinu si již založil, nebo ještě stále pobývá u svých rodičů – měl být zcela v pořádku.

Jestliže zakladatel skautingu považoval za nejvhodnější prostředí pro svoje hnutí přírodu, mělo to též několik významných důvodů. Pro nás bude v tuto chvíli důležitá především skutečnost, že tam jsou naši mladí svěřenci odkázáni na sebe, zcela bez rušivých vlivů míst jejich obvyklého pobytu. Ponecháme-li stranou všechny technické, manuální a pracovní záležitosti, jež tam může jedinec získat, pak ideálním místem pro výchovu charakteru, přiblížení duchovní hodnot a skautské mravnosti, je náš tábor. Dostatečně dlouhý, bez rušivých vlivů návštěv z domova, bez dnes běžných mobilních telefonů (pokud možno), bez nemístného a nadměrného komfortu. To vše jsou jen nepříznivé „přívěsky“, které vůdcovo úsilí mohou narušovat. Avšak nevšední okolí, krásy krajiny a zázraky a mnohotvárnost všeho živého jsou mocným impulsem, který jistě osloví každého. Že příroda otevírá cestu k duchovním hodnotám, věděl dobře už *A. B. Svojsík*, který – jak uvádí *Václav Zatloukal-Ševlk* ve své kronice katolických skautů – už na samém počátku hnutí napsal:

„Skauting i svou cestou přírodou a jejího chápání se blíží ideálu velkých apoštolů víry. Zda to nebyl ‚Boží prostřáček‘ sv. František z Assisi, který se uchýlil do lůna božské přírody a jejích krás, aby v nich našel niternou pohodu, která upravuje cestu k nejčistším pokladům lidského srdce.“

Toho si je dobrý vůdce plně vědom a toho také ve svém konání využívá. Už při oddílových výpravách a vycházkách během roku, ale především na táboře, splňujícím všechny náležitosti tak, aby mohl být právem označen jako tábor skautský. Přírodní prostředí, všechny taje života, dokonalé skloubení všeho – flory, fauny, to je nejen pro dnešní mladé lidi velkým dobrodružstvím. Bylo tomu tak vždycky.

Skautská výchova jistě není mentorování, ba ani ten varovně vztýčený ukazovák přísného pedagoga. Během celodenního programu, rušných her a

hemžení, dbá vůdce na to, aby všechno probíhalo v duchu *fair play* a vše se dalo v souladu se skautským zákonem a našimi zásadami. Přece však přichází chvíle, kdy je vhodné i „rozjivené kluky“ vážně oslovit. To s nadcházejícím večerem, když se do tábora vkrádají lesní stíny a noční tma pomalu vítězí nad jasným denním sluncem. To jsou okamžiky snad přímo jako stvořené k tomu, aby se otevřely duše a srdce nám svěřeného mládí. Na tyto chvíle vzpomínali všichni, kdo zůstávali skautské myšlenky věrní a po všech zákazech totalitami hnutí znovu obnovovali. Mocný účinek těch chvil znal také *A. B. Svojsík*, jehož upřímné vyznání cituje ve své obsáhlé kronice *Bruno Břečka*.

„Hvězdnaté nebe působí neodolatelným, magickým kouzlem na ducha lidského. Již ta představa o nesmírnosti světů i všehomíra je něčím, co duši unáší v nadšení a roztoužení nekonečné. Ta krása každé jednotlivé hvězdy, jež třepotá, míhá a chvěje se tisíce let v jemných paprscích něžného svitu, ta přesná zákonitost jejich pohybu kolotavého, jenž ani na chvíli nedovede opustit svou, před věky již vyměřenou dráhu, to vše upoutá mysl člověka a nutí jej přemýšlet o tajemném řediteli celé přírody a obezřelém vůdci všeho všehomíra“.

Účastníci tábora, ale i jiného našeho programu, se mohou sejít večer u společného „poradního ohně“, který se tak stává též významnou součástí výchovného působení vůdce. Ačkoliv dnešní mládež přijala jiné „idoly“, jimiž jsou „supermani“ a „rambové“, zaplavující televizní kanály světa, věřím, že v takové intimní atmosféře záře večerního ohničku, jehož přísvit vyvolává stejné pocity sounáležitosti i jistot, jako už kdysi u našich dávných předků, rádi vyslechnou romantické příběhy, jimž jsme kdysi naslouchali také my – výstup indiánských chlapců na Horu poznání, nebo osudy ušlechtilých rytířů, kteří se nikdy nezpronevěřili svému kodexu cti, spravedlnosti a lásky. V těch chvílích jsme se cítili být s nimi ztotožnění a toužili jít v jejich šlépějích. Ve stopách těch rytířů, které *Baden-Powell* dal svému hnutí jako vzor už na samém počátku.

Jako mimořádně důležité považuji individuální působení vůdce též na jednotlivce po celý rok. Na táboře se mu však naskýtají příležitosti nejen častější, ale také velmi účinné. Po večerním posezení u ohně, když už všichni ostatní odešli spát a v táboře nastal konečně noční klid, přichází okamžik, kdy takové důvěrné setkání u chladnoucího ohniště, když ze zbytků popela stoupá k nebeské klenbě jen uzoučký proužek dýmu a když lehký noční vánek oživuje a dává zazářit jen ojedinelým uhlíčkům, nejvíce oslovuje. Tehdy je možná ta pravá chvíle na přípravu nováčka ke skautskému slibu. Zde si budou se svým starším bratrem jistě mnohem více rozumět, budou si bližší, než v celodenním shonu a neklidu. Tady je vhodné řešit i něčí případné poklesky, protože takový pohovor bude mít mnohem větší „účinek“, než případný exemplární trest.

V závěru této pasáže bych se ještě rád vrátil ke zde už uvedeným slovům zakladatele českého skautingu A. B. Svojsíka. Z obou citátů je patrné, že duchovní sféra mu nebyla vůbec cizí. Ostatně je dobře známo, že pocházel z věřící rodiny a že jeho bratr Alois byl katolickým knězem. Pokud tedy nepřevzal duchovní principy skautingu v plném rozsahu tak, jak je nastavil už R. S. Baden-Powell, nebylo to proto, že by je odmítal. Chtěl přinést skautské hnutí, o jehož prospěšnosti byl zcela bytostně přesvědčen, i do společnosti, která byla duchovně tak vlažná a antiklerikální. Tato vstřícnost byla – soudím – zneužita těmi, kdo takové smířlivé smýšlení s ním nesdíleli. Mohu tedy mít plným právem za to, že osočovat zakladatele českého skautingu z toho, že české hnutí o jeho duchovní rozměr „ochudil“, je jen účelové a nespravedlivé.

Tento závěr mi potvrzuje i výrok, tlumočený později F. Němcem, významným činovníkem katolických skautských svazů, kdy při návštěvě jejich veřejného vystoupení ABS prohlásil, že tak si kdysi představoval český skauting, když ho zakládal. Najdeme to v Ševlkově kronice. Je to ovšem – přiznávám – svědectví ze „třetí ruky“.

Naše ohně

Už jsem tu naznačil, že přípravě i následnému zrušení ohniště věnujeme vždy velkou péči. Je to nutné nejen s hlediska požární bezpečnosti, ale také nepříznivých zásahů do přírody. To bývalo vždy naší prvořadou prioritou, na niž jsme vždy svědomitě pamatovali. Na táborech (ty trvaly obvykle nejméně tři týdny) k tomu ještě přistupovaly – a teď nemám na mysli zařízení kuchyňská, ačkoliv i ta byla jakýmsi zrcadlem výtvarného citění oddílu – navíc také ohledy estetické. To proto, že na „vybavení“ ohniště a jeho okolí bylo dostatek času a také proto, že se tu odbývala nejen krátká večerní „posezení“, ale též některé obřady, bez kterých se tábor, ani běh života oddílu neobešel a které takové vztahy vyžadovaly.

Už výběru místa byla věnována velká péče. Mělo být v optimální vzdálenosti od tábora, aby je mohly vést dostatečně v patrnosti noční hlídky, ale zase natolik vzdálené, aby je nijak nenarušoval běžný denní táborový „provoz“. Velikost ohniště odpovídala předpokládané velikosti hranice, doplňovalo se vždycky křeslem vůdce v čele, v bezprostřední blízkosti stával oddílový totem a kolem kameny obloženého prostoru pro oheň měli svoje „sezení“ v kruhu táborníci – kameny vhodné velikosti, klády, či jinak pojaté sedačky, podle vkusu a dovednosti táborníků. Toto vše je jistě dobře známo a jistě se to stále dodržuje. Zde tedy probíhají nejen večerní poradní ohničky, ale i slavnostní ohně slibové.

Toto ohniště se nikdy nezneužilo pro „opékání buřtů“, do jeho prostoru nikdo nevstupoval a přes kruh, tvořený sedačkami táborníků, si náhodně

procházející nezkracoval cestu. Nejsem si však už zcela jistý, zda se takové zvyky dnes ještě všude zachovávají. Chtěl bych však na tomto místě zdůraznit – a budu to možná znovu opakovat –, že ohni, a to ani tomu slavnostnímu, jsme nikdy neprokazovali posvátnou úctu, nikdy jsme si ho nepersonifikovali a nezbožňovali. Pokud jsme se tu chovali, jak uvádím, bylo to především z úcty k obřadům, které tu budou probíhat. Snad ani nemusím připomínat, že na tomto ohništi nikdy nespalujeme odpadky a věci, které by snižovaly důstojnost pozdějších setkání už vzpomínkou na předchozí profanaci místa.

Ačkoliv se různá grilování a pikniky pod širým nebem, spojené s konzumováním přepálených tuků spolu s větším množstvím tvrdého alkoholu, staly dnes velkým hitem společnosti, po tom, co tu už bylo řečeno, je jasné, že takové „radovánky“ nemají u našeho táborového kruhu a v našem programu nikdy a za žádných okolností svoje místo. Zde, u našich táborových ohňů se scházejí skauti, jimž není takové trávení času běžné. Ale i jejich vyžití u ohně může být různorodé, pestré, zajímavé, ale také zábavné, dokonce i poučné. Je to společenství stejně uvažujících bratří (a samozřejmě také sester) a také těch, kdo vyznávají společné duchovní hodnoty. U poradních ohniček se řeší věci vždy ve vzájemné důvěře a v duchu bratrství a sesterství.

Každé setkání i vlastní průběh ohničku vždy pečlivě připravme. Budeme jistě používat pouze přírodní palivo. Třebaže běžně k roznění ohně nám poslouží zápalky, nikdy nenapomáháme hoření umělými nebo chemickými přípravky. Obřadnější zapálení využijeme především až při slavnostních ohních, abychom zdůraznili jejich výlučnost. Také hranici, její typ a velikost ohně přizpůsobíme konkrétnímu účelu. O oheň bude pečovat po celou dobu ohnivec, který se postará, aby plamen nevyhasl, aby jeho intenzita a především trvání odpovídaly záměru.

Po ukončení společného setkání může být kruh kolem ohně nejen místem porady táborové rady a jejího každodenní rokování, ale také pro jednotlivce místem a příležitostí k osobnímu zamyšlení, rozjímání a pro vůdce a jeho záměry – jak už jsem naznačil – také k individuálnímu kontaktu s jeho mladšími bratry.

I když naše veselé táboráky vtípem a dobrou náladou nešetří, vždy se zachovává určitý odstup a zábava nepřekročí míru, danou našimi zásadami, především naším Zákonem. Ale i u těchto setkání dbá vůdce na to, aby využil noční atmosféry a na závěr, před večerkou, než se účastníci rozejdou – do stanů, k domovu – jim pro uklidnění i jako ohlédnutí za celým končícím dnem, připravil chvilku krátkého duchovního usebrání. U křesťanských oddílů to může být též příležitostí k večerní modlitbě a podnětem ke každodennímu zpytování svědomí. Ostatně mám za to, že taková chvilka soustředění je vhodná pro všechny i tehdy, když nebyl oheň součástí dne, např. při spouštění vlajky na táboře

Slavnostní ohně a obřady

Při zvláštních příležitostech, různých výročích, při zahájení lesních škol, kurzů, či „jenom“ táborů, se setkáváme u ohňů, jimž přikládáme velký význam. Jsou to naše slavnostní ohně, kterým také věnujeme mnohem větší péči. To proto, že mají tak mimořádné postavení v celém našem výchovném systému. Začíná to už vystavěním hranice, která vychází svou velikostí z předpokládaného významu, ale i trvání obřadu a rovněž z místních nebo oddílových zvyklostí. Už sám výběr paliva by měl respektovat také estetická hlediska, tedy rovná přírodní polena, nikoliv odpadní dřevo či suché kletstí, a samozřejmě suchá, při hoření nekouřící.

Někdy dokonce pro tuto chvíli doplňujeme stálé vybavení prostoru o další stožár s družinovými, oddílovými vlajkami a dalšími symboly. Celé té úpravě věnujeme pečlivost, protože dojem, který pro slibujícího vše vyvolá, bude ho provázet po celý jeho další život, i když z oddílu odejde za svými povinnostmi. Nejde jistě o „předvádění“, ale o psychologický vliv atmosféry, již tyto obřady navozují a jejich význam podtrhují.

Ačkoliv zapálení ohně je obvykle běžnou, rutinní činností, u těchto ohňů využíváme tradiční obřady. K roznícení plamene je velmi vděčné tření dřev pomocí luku, vřetena a tulejky, jindy využijeme obřadu čtyř menších hranic, od nichž se pak zapálí ta ústřední. Jako ohnivce zvolíme vždy raději staršího skauta, rovera, který úkol dobře a spolehlivě zvládne a nebude svou činností rušit průběh rituálů. Měl by být s nimi a celou režii natolik obeznámen, že ve vrcholících okamžicích – v průběhu slibu, či jiných chvil, pro něž je oheň zapálen – bude hranice dostatečně silně hořící a nebude potřebí upravovat ani palivo, ani vyhořelé zbytky.

Veselé příběhy a zábavná vystoupení, jindy tolik oblíbená, zde nemají vůbec svoje místo. Pokud jsou u ohně přítomní také mladší skauti, je jistě vhodné jim vysvětlit podstatu a smysl obřadu, jehož budou svědky. To proto, aby nebyli jen nezúčastněnými diváky, ale pochopili smysl shromáždění a pokud snad i jim je v budoucnu podobný obřad určen, aby už dnes ho vnímali v jeho duchu jako vše, co s našimi tradicemi a zvyky souvisí. Se staršími je vhodné hovořit o duchovní podstatě skautingu, o jeho prioritách. Na místě jsou i pohledy do historie. Je možné vzpomínat na velké postavy našich dějin – *T. G. Masaryka, Karla IV., K. H. Borovského, J. A. Komenského* –, nebo též na světce, kteří mohou být pro skauty vzorem svou věností, odhodláním dobrého života – *Václava, Vojtěcha, Anežku Českou, Jiřího* –, ale také na mnohé významné postavy světového a českého skautingu – *Baden-Powella, A. B. Svojsíka, F. A. Elstnera, M. Vosátku-Grizzlyho*. Také lidé prostí, i ti, kteří neprošli našimi oddíly, mohou nás příznivě oslovovat. Jsou to ti, kdo neváhali své zemi, když byla v ohrožení, přispěchat na pomoc bez ohledu na cenu, kterou budou muset zaplatit – legionáři první světové války, vojáci našeho zahraničního odboje války druhé, letci, parašutisté, ale i stateční odbojáři,

kteří v ohrožení nejen sebe, ale celých svých rodin, odboji napomáhali a mnozí umírali.

Písně také patří k slavnostnímu ohni. Je však třeba jejich výběru věnovat určitou péči, ne každá je pro takovou chvíli vhodná. Jistě ne ty, které jsou dnes tak oblíbeny, prezentovány nejruznějším hvězdami a hvězdičkami, písně, jejichž melodičnost se ztrácí v hlasitosti a halasu projevu, stejně jako v dunivém rytmu bubnů. Také jejich texty nemusí vždy budit důvěru. Bývají plytké a často si zahrávají i se satanismem. Nemůže být chybou sáhnout do „pokladnice“ našich národních písní. Masarykova oblíbená z jeho rodného kraje *Teče voda, teče...*, stejně jako krásná a jemu tak milá *Ach, synku, synku...*, to jsou jen některé příklady. Melodické písně např. pomezí Moravského Slovácka jsou velmi krásné a nikdy „nezklamou“ citlivého posluchače.

Zakončení takového setkání společným stiskem ruky v obřadu *gilwellského kruhu* je samozřejmostí. Po něm už jen večerka ukončí vše a chlapci se rozejdou do svých stanů. Zůstanou patrně jen ti, koho se dnešní obřady tak významně dotknuly. Snad budou znovu všechny ty chvíle v duchu ještě prožívat, snad toto rozjímaní bude jakousi jejich soukromou *vigilií*. A někdo z nich si snad odnese jako cennou upomínku také uhlík z vyhaslého ohniště a vloží si ho do „šperku“, zhotoveného z přírodního materiálu, který mu bude tyto chvíle navždy zpřítomňovat.

Chtěl bych se tu zmínit ještě o jednom velmi specifickém obřadu při zahajování slavnostních ohňů, který vnesl do skautingu kdysi už sám *Baden-Powell*. Za pobytu v jižní Africe doprovázel v roce 1887 jednotku, jíž velel, početný zástup spřátelených *Zuluů*. Když se utábořili kdesi ve stepi poblíž lesa, začali se muži shromažďovat a zapalovat ohně. Pak se nastupující tmou, jen místy prozářenou září planoucích hranic, začal šířit táhlý, mnohohlasý zpěv. Bylo v tom něco velebného, jemu dosud zcela neznámého. U něho, Evropana, neznalého místního koloritu, to vyvolávalo tísnivý i povznášející pocit současně. Nad travnatou stepí se nesl chorál, zasahující nezúčastněné posluchače až do morku kostí:

*„Ingonyama – gonyama.
Inwubu, yabu, yabu, inwubu.“*

Baden-Powell byl fascinován. I jeho, „světoběžníka“, který přece už poznal řadu exotických krajů, tento sbor tolika hrdel, doprovázený přísvitem ohňů i hvězdné oblohy, uprostřed vlahé tropické noci, silně oslovil. Zeptal se proto svého skotského původce *Johna Dunna*, co ta slova znamenají. Překvapující odpověď zněla:

*„On je lev, lev.
On je lepší než to, on je hroch.“*

Bylo by spekulací odhadovat, jak tento překlad *Baden-Powell* tehdy přijal. Je pravdou, že slova jsou velmi vzdálená veškeré evropské kultuře a jejímu chápání. Přesto neváhal tento popěvek vnést do jím zakládaného hnutí. Mám před sebou fotokopii několika stran amerického vydání jeho *SCOUTING FOR BOYS*, kde je též jím pořízený notový zápis a také textový záznam oné písně *Zuluů*. Domnívám se – snad právem –, že to byla celková atmosféra a neobvyklost, již chtěl zachovat. Patrně tak budeme asi obřad též chápat, pokud se snad rozhodneme k jeho využití. Slova ani jejich obsah nebudou tu vnímána, spíše jen ono „tajuplné“ a dílem i romantika, kterou sebou nesou. Přiznám se však, že v našem oddíle se tento zvyk neujal. Není divu, vždyť tak dokonalé provedení, jehož byl *Baden-Powell* svědkem, předpokládá početný sbor vyzrálých hlasů, který ta naše chlapecká hrdla nemohla nahradit. Byl jsem svědkem jen jedenkrát působivého uvedení chorálu. Bylo to na Ekumenické lesní škole, když k připravené hranici se noční tmou blížil s planoucími pochodněmi průvod asi dvaceti jejích frekventantů a instruktorů. Považoval bych proto za vhodné, aby obřad byl včleněn do programu slavnostního táborového ohně jen ve výjimečných případech a pouze tehdy, kdy bude naprosto jisté, že vyzní důstojně.

Per aspera ...

Pokusil jsem se ukázat, jak plameny ohně provázely lidské společenství po celou dobu jeho vývoje a že jsou také našimi věrnými průvodci na skautské stezce. Pomáhají nám nejen při naplňování našich materiálních potřeb, ale staly se též významnými pomocníky při výchovném poslání hnutí. Nejsme uctívači ohně, ale atmosféra, kterou je schopen vytvořit, je součástí našich četných obřadů, chvil, na které se nezapomíná. A dobrý vůdce toho dokáže využít. Cesta k samým vrcholům skautské spirituality není vždy snadná. Vyžaduje velké odhodlání, schopnost překonat sám sebe, ale také velkou vůli vzchopit se při možném zakolísání. Vzpomínky na planoucí hranici, jež byla svědkem našeho slibu, mohou být pro nás nejen milými průvodkyněmi, ale především velmi silnou motivací a také vzpruhou při nelehkém stoupání k samým metám našich cílů, při výstupu k jejich konečnému naplnění, při cestě stále výš a výš –

... ad astra!

V Ivančicích v březnu L. P. 2016